

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. lapkričio 17 d..

Nr. 225 (41)

Saturday supplement November 17 d., 2001

No. 225 (41)

Bronius Žalys

RUDUO VILNIUJE

Geltonraudonių klevo lapų kilimais
Ruduo į panerius ir vėl atėjo —
jo žirgas šokinėja Vilniaus gatvėse,
toks neramus, kaip ir jo raitelis;
ho gero sprandą nusisuka
tarp rūmų ir namynų nutrūktgalviškai
sau šuoliuodamas.

Širyt dairaus — iš po nakties
beržai žirmūnuose pasipuošę gryniausiu auksu
ir saulės tiesia geltonuojančius lapus.
Tokie atrodo tie beržai linksniai,
tartum pabodus būtų vasara linksmai!..

Bet vis tiktai, kai pagalvoji — ruduo yra ruduo,
ir Vilniaus gatvėmis į darbą skubantys
jauni ir nebe taip jauni vyruklai,
moterys visokio plauko
jau išilindę švarkų šilimon jaukion
(merginos net į paltus įsinėrę —
ne tiek dėl reikalo, galbūt — kaip dėl mados!..)
reikšmingai primena — žiema artėja!..

O man ruduo pasiutusiai gražus,
jis atitinka mano — seno vyro — amžių,
ir nors matau tuos krantančius gelsvus lapus,
man mirčių menančius,
bet taip velnioniškai dar norisi gyventi
ir po žiemos — mirties — pabusti linksmam
ir vėl drauge su tais klevais, su tais beržais
atgyt pavasariais ir vėl žaliuoti, šlamštil!..

Žirmūnai, 2000.09.23

GIMIMAS

... ir staiga
kitam pasaulyje esu —
šaltas jis,
pilnas ausų rėžiančių garsų,
bauginančių mane...
Ryškėti ima pilki šešėliai (žmonės?...),
kažkas, šurkščiai, liečia mano kūną...

Visa būtybė pajuntu,
kad aš esu KAZKUR,
bet tik ne kune Motinos,
kur buvo šilta ir ramu
ir kur palaima buvo amžina (tikėjusil!..)

Pirmieji pojūčiai — manimi riedanti vėsa...
Net nežinau kas tai yra šviesa,
kuri man braunas į akis
ir aš — užmerkęs jas — užmiegu
(vildamasis, kad visa tai praeis
ir gal sugrįšiu ten, iš kur esu atėjęs...)

... gyvent imu ne protu, tiktai jutimu...
Nesuprantu, kad nieko nežinau,
nei kad esu silpnutis sutvėrimas,
kurį tik motinos globa ir meilė
saugo šiame pasaulyje,
bet aš jau ATĖJAU GYVENTI!..

Aš augsiu
iš nebūties pakildamas ŽMOGUM —
gal mylinčiu, gal rūpestingu, gal net žiauriu,
bet tai jau mano ŽMOGIŠKOJI ATEITIS!..

Aš jau esu...

2001 m.

JONINIŲ NAKTIS KUPIŠKIO PILIAKALNY

Nukrito saulė į miškų tankynės,
tik atspindžiai skaisčiai raudoni
dar žaidžia Lėvenio ramioj srovėj,
kurion Kupos sravus upelis
savo vandenėlių tyliai pila...

Ramu Piliakalny. Apsnūdę medžiai
kalno pakraščiuose sustoję tyliai rymo,
šis vakaras, atrodo, jiems svarbus —
priešpily liepsnoti skaistus laužas ima,
sėlių žemėn vėl Rasų naktis pribuol..

Ne, ne jaunos laumės šiąnakt šoka,
gelsvas kasas gėlių vainikais pasipuošę,
tikrai aukštaičių dukros, jauni sūnūs —
jiems laužo liepsnos mena karštą saulę,
juos vasaros trumpa naktis užbūr...

Vidurnaktis — praėjo laumių metas,
bet mes visi liepsnų dar užburi,
dar skamba dainos ir papartio žiedą mena...
Rytuos jau pirmos aušros brėkšta,
o aš ir vėl Piliakalnį žengiu...

Nuo Gaigalių kaimo iki Australijos

Pernai iš Australijos suvi-
sam grįžęs ir Vilniuje, Žir-
mūnų rajone, apsigyvenęs,
publicistas ir poetas Bronius
Žalys pažymėjo savo aštuo-
niasdešimtąjį gimtadienį.
Naujoje Lietuvos literatūros
enciklopedijoje Algirdas Titus
Antanaitis, pažymėdamas,
kad B. Žalys savo eilėraščius
skelbė daugiausia literatūros
antologijose, skautų spaudoje
ir metraščiuose, išskiria iš-
eivijoje parašytą ir išleistą jo
poezijos rinkinį *Apie žmones,
žemę ir vėjus*.

Vilniuje, Rašytojų klube, pa-
gerbti B. Žalio susirinko ne tik
poeto giminės, artimieji, bet ir
kiti literatūros mylėtojai. Da-
lyvavo ir poeto žmona Elvyra,
iš jubilijato gimtojo Kupiškio
krašto su rudeninių gėlių
puokštėmis ir sveikinimais at-
važiuoję bibliotekininkai, kiti
kultūrininkai.

Lituanistė Eugenija Didžia-
riekienė susirinkusius supa-
žindino su Broniaus Žalio gy-
venimu, literatūra ir vi-
suomenine veikla išeivijoje.
Prelegentė pasakė, kad B. Ža-
lys gimė 1921 m. rugsėjo 8 d.
Simonių valsčiuje, Gaigalių
kaime. Jau nuo septynerių
metų Bronius ganė ūkininkų
bandas, tik vėlu rudenį ir
žiema lankydamas pradžios
mokyklą. Nuo pat mažumės
pamėgo knygas. Būdamas 11
metų, jau bandė pats rašyti is-
torinį romaną iš Lietuvos
praities. Pirmasis žurnalis-
tinis bandymas — dar 1936 m.
parašyta korespondencija *Jau-
najame ūkininke*.

1942 m. kelis mėnesius B.
Žalys vokiečių buvo išvežtas į
darbus Rytų fronte — prie La-
dogos ežero dirbo vienos vo-
kiečių kuopos aprūpinimo
grupėje. Sovietams diviziją su-
naikinus, drauge su likusiais
gyvais buvo paleistas atos-
tojų, bet į tarnybą negrįžo.
1944 m. liepos mėn. gavęs
mobilizacijos šaukimą, Tau-
ragėje buvo priskirtas prie vo-
kiečių Luftwaffe dalinių, vėliau
išvežtas į Šiaurės Norvegiją,
kur po trumpo apmokymo
buvo paskirtas prie geležin-
kelio tiesimo.

Pasibaigus karui, gavo DP
statusą ir buvo išsiųstas į
amerikiečių zoną Vokietijoje,
iš kur 1947 m. emigravo į Bel-
giją, dirbo anglų kasykloje
Flandrijoje. Čia nematydamas
ateities, 1949 m. grįžo atgal į
Vokietiją ir tais pat metais
išvyko į Australiją. Iš pradžių
Bem River, Vic, padirbėjęs
traktorininku, 1952 m. per-
sikėlė į Sidney, dirbo fabri-
kuose, o, vakarais baigęs aus-
tralų gimnaziją bei paštu mo-
kyklą, iki pensijos tarnavo
NSW pašte Sidney, Telekomu-
nikacijų departamento algu-
skyrūje. Nuo 1992 m. gyvena
Sidney Lietuvių sodyboje.
2000 m. gegužės 12 d. abu su
žmona Elvyra grįžo gyventi į

Lietuvą, įsikūrę Vilniuje.

Apžvelgusi B. Žalio gyven-
mo kelią, lituanistė E. Didžia-
riekienė pažymėjo, kad Aus-
traliijoje nebuvo lietuviško
renginio, kuriame jis nebūtų
dalyvavęs. Beje, dar gyvenda-
mas Vokietijoje, Fuldos lietu-
vių stovykloje dirbo prie S.
Budavo redaguoto žurnalo
Pėksakai, Tėviškės aidas, kitų
lietuviškų leidinių leidybos,
vadovavo DLK Kėstutis skau-
tų draugovei, o Belgijoje įkūrė
lietuvių angliakasių skautų
vyčių Lituanica draugovę.

1953 m. Sidney suorganizavo
skautų vyčių Geležinio Vilko
būrėlį, tebegyvuojantį iki šiol.
B. Žalys — 1956 m. Comper-
down įsteigto Sidney skautų
Židinio steigiamosios sueigos
dalyvis, ilgai vadovavęs šiam
Židiniui. Jis buvo skautų sto-
vyklų instruktorius, vadovas,
Lietuvių skautų sąjungos Aus-
tralijos rajono vadijos narys ir
šio rajono vadas.

B. Žalys skautų reikalams
leido įvairius laikraščius,
tarp jų — *Pėdsekį* — Australi-
jos lietuvių laikraščio *Mūsų
pastogė* priedą. Bendradarbia-
vo taip pat JAV leistame
skautiška žurnale *Skautų
Aidas* ir *Mūsų vyčiai*. Kurį lai-
ką buvo šių žurnalų redakcijos
kolektyvo nariu. Skautų rei-
kalams B. Žalys taip pat iš-
leido keletą vadovėlių, biulete-
nių, dainorėlių, tarp jų 1987
m. — knygą *LSS Australijos
rajonas*. Nuo 1991 iki 1999 m.
pabaigos redagavo Australijos
Lietuvių Bendruomenės sa-
vitraštį *Mūsų pastogė*.

Kai visą šio savaitraščio
redakciją sudarė tik redaktori-
rus ir rankraščius spausdi-
nanti mergina, kitiems dar-
bams laiko nelabai likdavo.

Vis tik, kai „suniežėdavo pa-
širdžiai“, rašydavau ir eilė-
raščius, — prisiminė B. Žalys.

Su savo literatūrine kūryba
jis dalyvavo įvairiuose rinkiniuose: *Australijos lietuvių
metraštyje* (1961), *Plunksna ir
žodžiai* (1966), *Terra Australis*
(1972). Abu pastaruosius lei-
dinius redagavo J. A. Jūragis.
Su savo kūryba B. Žalys pasi-
reiškė taip pat Čikagoje 1974
m. išleistoje knygoje *Tretieji
vainikai* (redagavo P. Jurkus,
A. Kairys ir Pr. Naujokaitis),
Vilniuje 1990 m. išleistoje lita-
ratūros antologijoje *Po Pietų
Kryžiumi*. Savo poeziją B.
Žalys išleido ir atskiromis
knygomis. Tai jau minėtas
rinkinys *Apie žmones, žemę ir
vėjus* (Sidney, 1983) ir *Laiko
pėdomis*. Pastarojoje kny-
goje sudėti 1944–84 m. rašyti B.
Žalio eilėraščiai, netilpę į
pirmąją knygą. Kūrybą spaus-
dino taip pat laikraščiuose,
žurnaluose, rengė ir dalyvavo
literatūros vakaruose. B. Ža-
lys priklauso Išeivijos Rašyto-
jų ir Žurnalistų organizaci-
joms.

Rašytojų klube surengtame

vakare B. Žalys parodė įrašytų
rankraščių pluoštą. Tai jo dar
nespausdinta poezija, surink-
ta į rankraštinių dvi tomų *Eilė-
raščiai*. Juos autorius žada
perduoti Vilniaus, Kauno ir
Kupiškio bibliotekoms. Rank-
raščiuose — taip pat trijų to-
mų atsiminimai, pavadinti
*Skraido sakalas už jūrų ma-
rių*. Tai autoriaus kelionių
ispūdžiai. Dabar rašo kitą at-
siminimų pluoštą, kuriame
daug vietos skiria Australijos
lietuviams — draugams ir vi-
suomenininkams.

B. Žaliui skirtame vakare jo
eilėraščius skaitė poeto duk-
raitė Kristina ir sūnaitis Ig-
nas Krupavičiai, o dainas su-
kaktuvinko eilėraščių žo-
džiais padainavo Vilniaus
Operos ir baletų teatro daini-
ninkas, kompozitorius V. Kur-
nickas, akompanuojant pianis-
tei J. Čiurlaitei. Nuotaikingą
sveikinimą Solenizantui per-
skaitė vilnietis rašytojas P.

Dainuoti noriu tik apie Lietuvą

(Pluoštelis prisiminimų)

I

Nuo pat mokyklos pirmųjų
skyrų daug skaičiau, nes
anais laikais tai buvo vienin-
telė dvasinė atgaiva jaunam
berniokui. Skaičiau, ką tik
pagavęs!.. Sesuo dar ir dabar
juokiasi — eina galalaukėje
paskui plūgą, o iš užpakalinės
kelnių kišenės kyšo knyga...
Mat, kai duos arkliai atsi-
kvėpti — skaitys!..

Buvau labai neturtingų nuo-
mininkų vaikas, tai skaitymas
ir buvo vienintelis „dušios“ at-
gaivinimas. Mėgau tuometinę
klasikinę poeziją — Maironio,
Liudo Giros, Kazio Binkio ir
kitų anų dienų rašytojų eiles.
Skačiau, kur ir kada pagau-
damos eilių knygą, mat poetai
man buvo žmonės, į kuriuos,
jei juos būčiau sutikęs, būčiau
žvelgęs lyg į ne šios žemės
padarus, lyg jie būtų gimę ne
šioje planetoje!

Prisimenu — vieną dieną,
per pietų pertrauką, iš pra-
džios mokyklos mažyčio kny-
gynėlio mokytoja išdavinėjo
mokiniam knygas. Vienai

Bronius Žalys su žmona Elvyra.

Algimanto Žižiūno nuotr.

Treinys.

Savo prisiminimais pasidali-
no B. Žalys. Juos papildęs ir
dar pridėjęs kelis naujus, nie-
kur nespausdintus eilėraščius,
sutiko perduoti *Draugo* šešta-
dieniniam priedui.

Algimantas A.
Naujokaitis

ni, pamačiau, kad pasirašė
kažkas panašaus į eilėraščių.
Ilgą laiką ji — nusirašęs į są-
siuvinį — saugojau, kol karo
metais jis drauge su kitais
mano anų dienų užrašais, din-
go. Prisimenu tik porą eilučių
iš to, pirmojo „šedevro“:

gyvatės —
neramu, klaiku!..

Bet vis tik šis, kad ir labai
primityvus kūrinys, pasirašęs
lyg ir eilėraščių, buvo ta pra-
džia — pajutau, kad gal eilė-
raščius gali rašyti ir mirtin-
gieji! Oėjau anuomet keturio-
liktus ar penkioliktus. Bet po
pirmojo bandymo dar greit
paemiau plunksną į rankas —
vis dar nediršau!

II

Daugiau eiliuoti emiau 1941
ir 1942 metais. Vėl gyvenau
savo gimtinės apylinkėse, ne-
toli Simonių miestelio, įsikū-
rusio didžiulės, to paties vardo
giros pakraščiu. Buvo bjaurūs
karo metai. Po dienos darbų
— ypač rudenį-žiema — sek-
davo ilgi vakarai dės — pas
kurį buvau prisiglaudęs — na-
muose, tad eilėraščiai prašyte
prašėsi būti rašomi! Na, ir
rašiau — mano anų dienų
„kūrybą“ daugiausia skaitė
Dapšių kaimo mergužėlės, nes
siųsti ją į spaudą vis dar ne-
diršau, mat tebebuvo įsitiki-
nęs, kad man ant kaktos dar
nėra užrašytas poeto vardas.

Negalvojau, kad būtų kur
nors išlikusių mano ano meto
kūrybos pavyzdžių. Mat, vo-
kiečiams mane suėmus už jau-
nimo organizavimą, dėdė visa,
kas buvo mano parašyta, dėl
šventos ramybės, sukišo į
krosnį, kad kartais ten ne-
būtų ko nors „draudžiamo“! Vėliau, jau Sydneyje, porą
laikotarpio eilėraščių atkūriau
iš atminties, o vieną, rašytą
gimto kaimo „Trims dainuo-
jantioms seserims“ — Šimo-
nytėms, vyresnioji sesuo —
Liudutė, ji atmintinai moki-
jusi, per draugus — per jūres-
marias — atsiuntė man į
Australiją, taigi, po maždaug
53 metų...

Taigi, mano jaunų dienų kū-
rybą, kad ir kaip dabar norė-
čiau į ją pažvelgti, nusinešė į
nebūtį laiko vėją.

Likimas jaunystėje mane ge-
rokai pablaškė po Europą.
Mano naujieji eilių ciklai jau
buvo rašyti Norvegijoje, už
speigračio, geležinkelio į šiau-
rę statybos metu.

Nukelta į 2 psl.

Sveikinimą sukaktuvinkui B. Žaliui skaito rašyt. P. Treinys.
Algimanto Žižiūno nuotr.

Korp! Neo-Lithuania šventė

Antanas Juodvalkis

Lietuvių studentų tautininkų korporacija Neo-Lithuania įsteigė 1922 m. lapkričio 11 d. Lietuvos universitete, vėliau pavadintame Vytauto Didžiojo vardu, Kaune. Iš pirmųjų trylikos steigėjų ir septynių garbės narių šiandien tarp gyvųjų nėra nė vieno, bet jų paskleistos idėjos gyvos ir tęsiamos tarp studijuojančio jaunimo.

Rusų komunistų okupacija, užsitęsusi penkiasdešimt metų, pakeitė Lietuvos gyvenimo būdą, naikino ir trėmė jos piliečius į Sibirą, uždarė prasmingai veikiančias politines, visuomenines, studentų bei jaunimo organizacijas, o jų vadovus uždarė į kalėjimus ar likvidavo. Karui baigiantis, dalis lietuvių pasitraukė į Vakarų, vėliau emigravo į užjūrio kraštus, išjungė lietuviškos išlaikymo ir Lietuvos laisvinimo veiklą.

Dar gyvendami Vokietijos pabėgėlių stovyklose, lietuviai steigė lituanistines mokyklas, susijūrė į lietuvių tremtinių draugiją, kuri 1951 m. persiorganizavo į Lietuvos Bendruomenę, šiemet šventusią 50 metų veiklos jubiliejų, atgaivino Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą (VLIKą), bet išdalytą jungėsi ir į čia gyvavusių klubus, atsteigė prieš karą bei okupaciją metais veikusias organizacijas.

Korp! Neo-Lithuania 1955 m. liepos 2-3 d. suvažiavime, įvykusiame Toronte, Kanadoje, formaliai atgaivino veiklą, į jos sudėtį įsijungiant ir studentų korporacijos Filiae Lithuania narėms. Gausus lietuvių jaunimas, studijuojantis Amerikos ir kitų kraštų universitetuose, būrėsi į lietuviškos veiklos ratelius ir klubus, o atsisteigusi Korp! Neo-Lithuania didesnėse vietovėse kūrė skyrius, plėsdama pozityvią studentų veiklą. Atostogų metu buvo organizuojamos neolituanų stovyklos įvairiose Amerikos vietovėse, kuriose dalyvavo senjorai, jun-

1937 m. Kaune Korp! Neo-Lithuania garbės nariui Broniui Balutisui įteiktos korporacijos spalvos. Iš kairės: Ambrazavičius, B. Balutis, V. Abraitis, A. Juodvalkis, P. Ališauskas (pirm.), M. Valiukėnas. (Šiuo metu gyvi tebėra V. Abraitis ir A. Juodvalkis.)

Korp! Neo-Lithuania suvažiavimo dalyviai 1978 m. spalio 2 d. Tabor Farm, Mich.

jorai ir filisteriai. Buvo skaitomos paskaitos, vedami pokalbiai, vyko sportiniai užsiėmimai, susidraugavimas.

Ilgainiui prieauglis korporacijoje pradėjo mažėti. O per pastarąjį dešimtmetį jo visai neliko. Be prieauglio korporacija neoficialiai tapo filisterių sąjunga, o jos nariai išjungė bendrą lietuvišką veiklą, organizacijas, dirba kultūrinį, visuomeninį darbą. Korporacija buvo gera visuomeninio darbo mokykla, ką ir aš pats patyriau, studijuodamas Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, atsikračius komunistų diktatūros ir įvedus demokratinę valdymą, šalies aukštosiose mokyklose studijuojantis jaunimas atkūrė prieš okupaciją veikusias korporacijas, o viena pirmųjų (1990.IV.18) buvo Tautinė lietuvių studentų korporacija Neo-Lithuania. (Pavadinimas truputį pakeistas: vietoj „tautininkų“, pavadinta „tautinė“, bet palikti buvę įstatai ir statutas.)

Apie Korp! Neo-Lithuania ir kitų tautinių korporacijų veiklą yra išleista knyga: Korp! Neo-Lithuania, redaguota redakcinės kolegijos, spausdinta Draugo spaustuvėje 1993 metais.

Šiame veikale plačiai aprašyta Neo-Lithuania (1923/1958 m.), Filiae Lithuaniae (1929), Jaunoji Lietuva (1924), Lietuva (1931), Herkus Montė (1938), Geležinis Vilkas (1940), Viltis (1940) Viltis (1948) ir lietuvių tautinis akademinis sambūris (1950). Norintieji plačiau susipažinti su tautinių korporacijų veikla ir darbais, turėtų šį veikalą paskaityti, nes trumpame rašinyje neįmanoma išsamiau pažvelgti.

Kaip iš knygos pavadinimo matyti, svarbiausią vaidmenį atliko ir atlieka Korp! Neo-Lithuania. Išeivijoje veikė tik viena Korp! Neo-Lithuania, o kitų korporacijų nariai toli-

mesnei veiklai įsteigė lietuvių tautinį akademinį sambūrį, kuris rėmė lituanistinį švietimą, ypač Pedagoginį lituanistikos institutą.

Korp! Neo-Lithuania vyr. valdyba 1997 m. lapkričio 28-29 d. Čikagoje iškilmingai paminėjo korporacijos įsteigimo 75 metų sukaktį. Minėjime dalyvavo ir Vytauto Didžiojo universitete Kaune atsteigtos korporacijos pirmininkė Gintarija Samajauskaitė. Po šio prasmingo minėjimo korporacijos, kaip vieneto, veikla išeivijoje sustojo ir visos vadovybės dėmesys krypta į Lietuvoje atsisteigusios korporacijos veiklą, stengiantis ją moraliai bei materialiai remti. Kadangi korporacijos veikla išeivijoje išblėso, vadovybė skatina visus neolituanus asmeniškai jungtis į veikiančias lietuvių organizacijas ir toliau dalyvauti kultūriniame, politiniame, visuomeniniame ar švietimo darbe, o savo prieauglį auginti lietuviškoje dvasioje ir skatinti jungtis į patriotines jaunimo organizacijas — skautus, ateitininkus, sporto klubus bei kitas.

Išeivijoje Korp! Neo-Lithuania savo veiklą pateisino, išaugindama būrį visuomenininkų, kultūrininkų, politikų, kurie yra išjungę į veikiančias lietuvių organizacijas, dažnai joms vadovauja. Ta kryptimi linkėtina ir toliau eiti.

Beje, šiuo metu yra labai aktualus švietimas ne tik čia, bet ir Lietuvoje bei buvusiose Lietuvos žemėse, kur tebėgyvena didesnės lietuvių grupuotės. Lietuvai talkindama, tuo darbu rūpinasi ir ji remia Pasaulio lietuvių B-nės vadovybė, ir dosnūs mūsų fondai bei pavieniai asmenys.

Esame praturtę, tad galėtumėm paremti skurstančius savo brolius tėvynėje, ypač mokyklas ir studijuojantį jaunimą, tuo sulaukdami asmeniško įvertinimo ir garsindami korporacijos vardą. Stipendijas galėtume steigti ar tiesiogiai, ar per korporacijos vyr. valdybą, kuri jau kasmet skiria 10 stipendijų studijuojantiems korporantams.

Didžiojo Simo Kašelio, korporacijos mecenato, kuris, gyvas būdamas, skyrė premijas novelių konkursams, o mirdamas paliko šimtatūkstantinį palikimą Korp! Neo-Lithuania tiems konkursams tęsti.

Manau, kad yra turtingesnių kolegų filisterių, kurie galėtų dosniau remti Vilniaus krašto mokytojus ir lietuviškas mokyklas, skirdami mažesnę ar didesnę paramą stipendijomis, parūpindami mokiniams labai reikalingas mokslo priemones, ypač kompiuterius.

Korp! Neo-Lithuania vyr. valdyba 2001 m. Sėdi iš kairės: arb. elegant. Vaclovas Mažeika, vicepirm. Daiva Meilienė, sekr. Vita Girdvainienė; stovi pirm. Eduardas Modestas, išd. Algis Augaitis.

Baigdamas šias mintis, linkiu Korp! Neo-Lithuania vyr. valdybai dar didesnę dėmesį skirti Lietuvoje atsisteigusiai korporacijai ir paieškoti dosnesnių rėmėjų. Vyr. valdybos ryšys su Lietuva yra sveikinti-

nas ir ateityje tęstinas. Nejaugi tik vienas dūkas Simas Kašelis yra lietuviško žodžio ir rašto rėmėjas, Korp! Neo-Lithuania veiklos įvertintojas? Šiandien ne tik moralinė, bet ir materialinė para-

ma Lietuvos jaunimui yra labai, labai reikalinga.

Korp! Neo-Lithuania savo suvažiavimo ir 79 metų sukakties prisiminimą ruošia š.m. lapkričio 25 d. PL centro Bočių mėnėje, Lemonte.

Pagerbtas pedagogas

Laureatas Jonas Kavaliūnas.

Jonas Kavaliūnas (g.1913.8.1 Draseikiuose, Biržų valsč. ir apskr.) Biržų gimnaziją baigė 1931 m. ir įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą, Kaune. Studijavo germanistiką ir pedagogiką. Studijas baigė 1942 m. Vilniaus universitete. Gyvendamas Amerikoje, gavęs stipendiją, gilinosi į vokiečių kalbą ir metodiką JAV ir Vokietijos universitetuose. Nuo 1937 m. dėstė vokiečių kalbą Marijampolėje, Giedraičiuose, Kaune, Biržuose.

1944 m. pasitraukė į Vokietiją. 1945-1946 m. buvo švietimo įgaliotinis prancūzų okupacinėje zonoje. Esant vadovėlių trūkumui, jis pasirūpino perspausdinti Lietuvos mokyklose vartotus vadovėlius čia veikusioms lietuvių mokykloms.

1955-1956 m. J. Kavaliūnas dėstė lietuvių kalbą JAV kariuomenės kalbų mokykloje Monterey, CA., o 1968 m. — Illinois universitete Urbanoje.

• Liepos 17-20 d. Kaišiadorių vyskupijoje viešėjęs kun. G. Nachtwei iš Magdeburgo vyskupijos Katechetikos centre vedė seminarus „Bibliinių tekstų atskleidimo mokiniams metodai“, kuriuose dalyvavo 55 vyskupijos tikybos mokytojai.

1958-1960, 1982-1986 dėstė vokiečių kalbą Dyer ir Michigan City, IN, mokyklose.

1962 m., kartu su kitais, įsteigė Dariaus ir Girėno lituanistinę mokyklą Čikagoje ir iki 1966 m. buvo jos vedėjas. 1964-1967 jis buvo JAV LB Švietimo tarybos narys. 1967-1973, 1979-1980, 1982-1985-jos pirmininkas. 1967 m. suorganizavo pirmąsias lietuvių mokytojų vasaros studijas Dainavos stovykloje.

1958-1980, 1982-1986 dėstė vokiečių kalbą Dyer ir Michigan City, IN, mokyklose.

1962 m., kartu su kitais, įsteigė Dariaus ir Girėno lituanistinę mokyklą Čikagoje ir iki 1966 m. buvo jos vedėjas. 1964-1967 jis buvo JAV LB Švietimo tarybos narys. 1967-1973, 1979-1980, 1982-1985-jos pirmininkas. 1967 m. suorganizavo pirmąsias lietuvių mokytojų vasaros studijas Dainavos stovykloje.

Jis bendradarbiavo lietuvių spaudoje (Drauge ir kitur), rašydamas straipsnius lituanistinio švietimo reikalais. Priklausio lietuvių mokytojų sąjungai — 1953-1955 ir 1957 m. buvo jos pirmininkas.

Ignas Medziukas

Pedagogas Jonas Kavaliūnas su užsienio ir Lietuvos lietuvių švietimo darbuotojais. Sėdi iš kairės: JAV LB Švietimo tarybos narys Juozas Polikaitis, laureatas pedagogas Jonas Kavaliūnas, Lietuvos Švietimo ir mokslo ministras dr. Algirdas Monkevičius, Maironio lit. mokyklos Lemonte vedėja Audronė Elvikienė; stovi: Irena Polikaitienė, LB Švietimo tarybos pirm. Dalilė Polikaitienė, mokyt. Renata Butauskienė, Čikagos lit. mokyklos vedėja Jūratė Dovilienė, mokyt. Laima Apanavičienė, Antano Polikaitio nuotrauka.

PLUOSTELIS PRISIMINIMŲ

Atkelta iš 1 psl.

Kiek vėliau — Belgijoje, vakarais, grįžus iš anglies kasyklų, Vokietijos pabėgėlių stovyklose — spausdinami vietiniuose laikraščiuose ir laikraščeliuose, nes jau pradėjau išdrįsti juos rodyti viešumai.

Anuomet parašiau gal ir ne taip jau daug. Jų vienas, kitas net ir išliko.

III

Rimčiau — jei taip galiu pavartoti šį žodį — į eilių rašymą įsitraukiau tik Australijoje. Pajutę, kad turiu poetinę gyslę, rašyti ragino rašytojai Juozas Almis Jūragis ir Marija Mikolaitytė-Slavenienė — rašytojo Putino sesuo. Nebuvau sistematiškas eilių kalėjas, bet „kai suniežėdavo paširdziuos“, nori nenori rašydavau. Rašiau į savo redaguojamus laikraščius, rašiau į Australijos ir Amerikos lietuvių laikraščius, žurnalus, išleisčiau porą poezijos knygų, kad ir labai mažais tiražais, bet tai jau tokia „emigrantiška laimė!“. Poezijai neskysčiau daug laiko, nes jo ir neturėjau — reikėjo užsidirbti duoną kasdieninę, statyti pastogę, lankyti mokyklas, savaitgaliais dirbti su jaunimu, leisti jiems skirtus laikraščius... Eilių rašymui — tai, kas liko nuo visų kitų užsiėmimų. Gal svarbiausia — vis dėlto — tai stoka lietuviškos žemės po kojomis, lietuviškų pievų žuolės, svyruojančių rugių laukai!.. Aš myliu ir savo antrąją tėvynę — Australiją, bet dainuoti noriu tik apie Lietuvą! Eilės kuriasi iš gyvenimiškos patirties, o aš to labai, labai stokojau, nors dainavau daugiausia apie Lietuvą! Gal per daug dejuoju? Lietuviška patarlė sako — „Kaip pasiklosi, taip išmiegosi“. Tai, gi, mano gyvenimas buvo toks, ir mano eilės tokios — lietuvių emigranto...

Bronius Žalys

2001 m., spalio 12 d., JAV LB 50-ies metų sukaktuvines puotos metu, mokytojų Jonui Kavaliūnui buvo įteikta Švietimo premija už ilgametį lietuviško švietimo darbą. Mecenasas — Lietuvių fondas.

Su didele pagarba ir meile jaunesnįjį mokytojų kartą nuosirdžiai dėkoja mokytojui Jonui Kavaliūnui už viską, ką savo pasižentimu atidavė ir ateityje atiduos lietuviškam švietimui išeivijoje, kad per lietuviškas mokyklas jauniausioji mūsų karta pasiruoštų ir būtų naudinga tėvynėi Lietuvai ir lietuviškam bendruomeniniam darbui išeivijoje.

D. P.

J. Mačiūno pėdsakai mene

Sių metų lapkričio 8 dieną sueina 70 metų nuo išeivijoje gyvenusio ir kūrusio mūsų tautiečio Fluxus meninio judėjimo pradininko Jurgio Mačiūno gimimo. Ta proga *Draugo* korespondentas Algimantas A. Naujokaitis su keletu klausimų kreipėsi į vilnietę menotyrininkę Virginiją Januškevičiūtę, nagrinėjančią JAV J. Mačiūno veiklą ir jo įkurtą meninį judėjimą.

— Kada ir kaip atsirado Fluxus meninis judėjimas arba sąjūdis ir kokią vaidmenį čia turėjo Jurgis Mačiūnas? Kurie kiti mūsų tautiečiai išeiviai prisidėjo prie šio judėjimo?

— Fluxus atsirado anksčiau, negu įgavo savo pavadinimą. Septintajame dešimtmetyje būrys New Yorko menininkų, kuriančių netradicinį meną, ėmėsi sudaryti naujosios kultūros — dailės, poezijos, muzikos antologiją, prie kurios leidėjos prisidėjo ir Jurgis Mačiūnas. New Yorko avangardo menininkų pagrindinis atspirties taškas buvo supratimas, kad menas nėra tik brangi aliejinė tapyba su garsia pavarde apatiname drobės kampe. Šis tuomet vyravęs požiūris yra gyvas iki šiol salonių meno sampratoje.

Avangardistų idėja nebuvo nauja — 20 amžiaus pirmoje pusėje neįprastu paprastumu išgarsėjo Dada judėjimas. Fluxus rėmėsi tiek juo, tiek masine kultūra, pramonine dailė, taip pat „netradicinėmis“ tradicijomis, tokiomis kaip Tolimųjų Rytų kultūra, Fluxus judėjimas savo šaknis siejo netgi su antikos filosofu Heraklitu.

Avangardo judėjimas buvo stiprus, tačiau ne finansiškas, todėl minėtos antologijos nepavyko išleisti, o J. Mačiūnas laikinai persikėlė į Vokietiją, kur dirbo apipavidalintoju JAV-oro pajėgose. Būtent, Vokietijoje jis su tokiais garsiais menininkais kaip Nam June Paik surengė pirmuosius Fluxus festivalius, vadintus koncertais — pirmiausia Wiesbadene, vėliau Wuppertalyje, Dusseldorfe ir kituose Europos miestuose: Kopenhagoje, Paryžiuje, Amsterdamo, Hagėje. J. Mačiūnas rengiamai antologijai sugalvojo pavadinimą „Fluxus“, pirmiausia kviesdamas menininkus siųsti medžiagą tokio pavadinimo leidiniui, vėliau — dalyvauti festivaliuose. Žodis „Fluxus“ buvo naudojamas ir kaip vienijantis simbolis visam bendraminčių kuriamam menui — kaip reklama ir kaip įstatymas. Fluxus parodos ir koncertai persikėlė ir į New Yorką, iš Vokietijos ten sugrįžus Mačiūnui. Fluxus

tapo savotiška tarptautine organizacija, finansiškai remiančia bendraminčių menininkus, bendraujančius laisvais, kūriniams ir susibūrimais. Svarbiausias organizatorius, be abejo, buvo J. Mačiūnas. Fluxus branduoliui priklausė ir Dick Higgins, Robert Watts, Wolf Vostel, Robert Filliou, Allison Knowles, Yoko Ono ir dar daugelis kitų Amerikos ir kitų šalių poetų, kompozitorių, dailininkų ir performansų kūrėjų. Daugybė garsiausių to meto menininkų vienu ar kitu metu bendradarbiavo su Fluxus. S. J. Mačiūnas mirė 1978 metais, tačiau yra likę daugybė gyvų ir aktyvių Fluxus pradininkų ir dar daugiau vėliau prisijungusių arba judėjimui prijauniančių menininkų visame pasaulyje. Iš užsienio lietuvių svarbu paminėti Aliną Šaltį, kartu su Jurgiu Mačiūnu, prieš šiam išvažiuojant į Vokietiją, New Yorke įsteigusį „AG Gallery“, ir, žinoma, Joną Meką, J. Mačiūno projektuose dalyvavusį newjorkietį poetą ir veikeją Vyt. Bakaitį. Laiskais su Fluxus meniniu judėjimu sovietmečiu ryšį palaikė tuomet jaunas Lietuvos muzikologas Vytautas Landsbergis, J. Mačiūno vaikystės draugas. Jis dalyvavo ir neviename Fluxus projekte.

— Kaip apibūdintumėte Fluxus estetinę programą?

— Apibūdinti ją nėra labai lengva, kadangi iš pirmo žvilgsnio ta programa nebuvo labai griežta ir vientisa. Nepaisant to, Fluxus estetinė linija ganėtinai nutolusi nuo tradicinio meno supratimo.

Pateiksiu keletą pavyzdžių. Jurgio Mačiūno kūrinys „Prijuostė su Milo Veneros statulos nuotrauka“, atspaus-ta taip, kad Veneros figūra dengtų ją užsijuosusio figūrą. Arba Ben Vautier atvirlaiškis, kurio abiejose pusėse galima klijuoti pašto ženklus ir užrašyti skirtingus adresus. Šis kūrinys vadinasi „Paštiniųko pasirinkimas“.

Dauguma po Fluxus ženklų sukurtų darbų ir veiksmų panašūs į žaidimus, galvostukius ir pokštus, todėl tiems, kuriems menas reiškia „rimtą meną“, gali būti nelengva suvokti Fluxus svarbą. Pasak Mačiūno, nereikėtų jokio meno, jei rimtai ir nuoširdžiai, kaip įsižiūrime į meną, būtų įsižiūrime į paprasčiausius kasdieniškus dalykus. Fluxus tikslas — išmokyti žmones naudotis patirtimi, kurios galima pasisemti iš savo kasdienybės. Susimąstyti ne tik prieš garsių autorių kūrinius, bet ir tuomet, kai paprasčiausiai eini pro duris ar kai ir rankas pakliūna degtukų dėžutė. Ir, svarbiausia, mėgautis kiekviena smulkmena.

Fluxus tikslas buvo pažadinti kūrybingumą kiekviename žmoguje, atėmus iš meno jo elitistinio karūną. J. Mačiūnas teigė, kad menas turi būti visiems pasiekiamas, kad kiekvienas gali būti genijumi. Patys Fluxus menininkai buvo skatinami dirbti „socialiai konstruktyvius darbus“ pragyvenimui, o savo kūrybingumui mėgautis laisvu laiku.

Fluxus išgarsėjo triukšmingais koncertais, kuriuos lydėjo karikatūros spaudoje ir kurie patys tapo anekdotais su laužomais ir dalimis išrinkinėjama pianiniais. Daugumą šokiravo šis radikalumas. Pasak J. Mačiūno, susta-

barėjusioje kultūroje nuolat atsiranda draudimai, tabu, kurie riboja kūrybinę kiekvieno žmogaus laisvę — tai dalykai, kurie nepelnytai vertinami kaip „rimti savaimė“. Tokiu tabu, pasak Mačiūno, nuolat tampa, pavyzdžiui, pianinas — todėl jis demonstratyviai sulaužomas, kaip reikėtų laužyti visus nereikalingus draudimus.

Svarbiausia, pasak Fluxus, menas neturi būti kuriamas dirbtinai, jis turi būti paprastas, visiems prieinamas ir suprantamas, pigus ir neturi vadovautis jokiais kultūrologiniais mitais. Antraip jis tampa tik profesionalams suvokiama sfera.

— Kitas New Yorke gyvenantis mūsų tautietis, filminkas ir poetas, Jurgio Mačiūno bičiulis Jonas Mekas Vilniuje išleistoje savo esė knygoje *Laiskai iš Niukur* tvirtina, kad J. Mačiūno įkurtas meno judėjimas dabar jau linkniuojamas kartu su svarbiausiais 20 amžiaus meno judėjimais. *Draugo* kultūrinio priedo skaitytojai, be abejo, norėtų plačiau ir išsamiau sužinoti apie tai. Kokią įtaką tas judėjimas turėjo, o gal ir tebeturi galbūt net viso pasaulio menų raidai?

— Nors po J. Mačiūno mirties Fluxus judėjimas išblėso, bet J. Mekas teisingai tvirtina, kad jo įtaka pasaulio menų raidai yra didžiulė. Tai gerai nusako italų kritikas Gino di Maggio: nors J. Mačiūnas nebuvo poetas, nebuvo filosofas, bet jo buvimas ir filosofijai, ir poezijai, ki-tiems menams reikė tikrą at-sinaujinimą, ypač mano galva, šablono, įprastų taisyklių išlaisvintoje kūrėjo mastysenoje. Tai jaučiasi ir J. Mačiūno tėvynėje Lietuvoje. Galiu pritari ti žymiojo Fluxus judėjimo dalyvio, iki šiol gyvenančio New Yorke, Nam June Paik pašmaikštavimui, kad Lietuvoje atsiradusi „Fluxus partija“ sugrįžė sovietų sąjungą (Nam June Paik turėjo galvoje prof. V. Landsbergi-Sajūdžio vadovą). Iš tiesų, Lietuvos menininkai Fluxus atrado Sajūdžio laikais — tuo pat metu, kai šio judėjimo idėjos bei nuostatos didelio susidomėjimo susilaukė visame pasaulyje. Mums, lietuviams, žinoma, buvo svarbi ir J. Mačiūno lietuviška kilmė (jis 1944 m. kartu su tėvais pasitraukė į Vakarus, o 1948 m. atvyko į JAV). Jo autoritetas, manifestai ir bendraminčiai labai padėjo Lietuvoje pažadinti šiuolaikinį meną. Jau tuomet, Sajūdžio laikais, Fluxus Lietuvoje tapo netradicinio meno sinonimu.

Vakarų pasaulio kultūros teoretikai, daug dėmesio skyrę vadinamojo postmodernizmo problematikai, tuomet atsigrėžė į XX a. septintojo dešimtmečio avangardą, naujai atradami Fluxus. Ypač nuostabu tai, kad Fluxus idėjos jungė visų meno sričių pajėgas, tokiu būdu atverdamos naujus kelius, pavyzdžiui, muzikai.

Pasak žinomo amerikiečio kompozitoriaus John Cage, „muzika niekuomet nesibai-gia, tik mes jos nusisukame“. Griežtos ir senamadiškos muzikos kūrimo taisyklės išsinarplijo iš savo pantių, kai Fluxus koncertuose tiek muzikai, tiek neprofesionalai pademonstravo, kad visi garsai yra muzika. Be to-

Jurgis Mačiūnas Vilniuje.

K. Grigaliūno fotomontažas.

kios revoliucijos, Fluxus įtakos, mes aplink save tikrai negirdėtume to, ką girdime dabar muzikoje; ji liko atskira, tačiau nesvetima visam girdimam pasauliui. Lygiai kaip menas neturėtų būti svetimas visam suvokiamam pasauliui. Fluxus buvo tas veiksnys, kuris išplatino ir išstebulino taip pat pašto meną. Be to, Fluxus buvo puiki terpė literatams, ieškantiems naujų išraiškos formų. Konkrečioji poezija įgijo naujus pavidalus ir išilėjo į naujosios kūrybos aibę. Teiginys, kad viskas gali būti poezija, turėtų būti artimas kiekvienam — viskas priklauso nuo požiūrio. Fluxus požiūris, *Fluxattitude*, yra mano mėgiamiausia Fluxus palikimo dalis ir, ko gero, svarbiausias Fluxus indėlis į šiuolaikinę kultūrą.

— Kokie svarbiausi Fluxus judėjimo bei jo istorijos centrai yra JAV, Vokietijoje, kitose šalyse?

— Svarbiausias centras, be abejo, yra New Yorkas, ne veltui vadinamas kultūros sostine. J. Mačiūno bendradarbių

Vilniečio K. Grigaliūno 2001 m. nupiešti „Fluksiški“ pašto ženklai, skirti J. Mačiūno 70 m. sukakčiai.

ratas telkėsi būtent ten. Vadinamieji Fluxus menininkų kooperatyviniai namai atgavino New Yorko SoHo rajoną, ilgam tapusį nuostabių menininkų centru. Nė vienas miestas, kuriame Fluxus paliko žymę, nenori to pamiršti — centrais galima laikyti ir visus miestus, kuriuose vyko pirmieji Fluxus festivaliai. Šio

Užsienio lietuvių dovanos

Lietuvos nacionalinio muziejaus, esančio Vilniuje, Gedimino kalno papėdėje, išeivijos fondas šiemet pasipildė gausiomis užsienio lietuvių dovanomis. Šiuo fondu, taip pat Sibiro tremtinių relikvijos, rūpinasi muziejaus istorikės Liucija Tumosienė, Irena Mikuličienė ir Alma Austienė.

Kalbamės su Irena Mikuličiene, kurios žinioje yra visa tai, ką muziejui perdavė kitose šalyse gyvenantys tautiečiai.

Jūs, ponio Irena, esate sakiusi, kad šiemet gerokai pagausėjo apie lietuvių skautų veiklą pasaulyje bylojantys rinkiniai. Primin-kite, kada pradėta kaupti ši kolekcija?

— Iki 2000-ųjų metų te-turėjome nedaug muziejinių eksponatų, bylojančių apie lietuvių skautų veiklą užsienyje. Būtent 2000-ųjų vasarą į muziejų atėjo iš Cleveland atvykusi Stefa Gedgaudienė ir

atnešė didelį JAV lietuvių skautų veiklos eksponatų rinkinį. Tai buvo jos pačios, skautės nuo 1939 m., Lietuvių skautų sąjungos seserijos vyriausiosios skautininkės ženkleliai, taip pat skautų veikėjo, Lietuvių skautybės fondo organizatoriaus ir pirmininko nuo 1975 m. Česlovo Kiliulio skauto uniforma, gairės, ženkleliai, ordinarai — beveik visi skautijos žymenys. Per Stefą Gedgaudienę gavome taip pat išeivijos visuomenės veikėjo, skautininko-filisterio Viliaus Braženo apdovanojimus, tarp kurių yra Sedos kautynių atminimo ženklas. Kolekcijoje yra ir Viliaus Braženo dukros Lyvijos Bražėnaitės-Garsienės ženkleliai, skautų laužavedės emblemos ir kt.

Vėliau Stefa Gedgaudienė padovanojo savo vyro, žinomo žurnalisto, Antrojo pasaulinio karo legionieriaus Vytauto Gedgaudo apdovanojimus, tarp kurių yra Prancūzijos

judėjimo šalininkas Ben Vautier atskirą Fluxus šaką puselejo Prancūzijoje. Paryžiuje ir Nicioje vyko daug intensyvios veiklos. Milan Knizak ir jo bendraminčiai Fluxus judėjimui atstovavo Čekijoje. Fluxus ligšiol puselejamą netgi konservatyviojoje Britanijoje. Ir, be abejo, negalima pamiršti japonų bei Tolimųjų Rytų kilmės menininkų, kurių kultūra itin praturtino Fluxus. Centrais galima vadinti taip pat didžiąsias po pasaulį keliaujančias parodas, pavyzdžiui, amerikiečių, Lila ir Gilbert Silverman rinkinį, 1997 m. atkeliavusį ir į Vilnių. Tos parodos labai svarbios rodant ir garsinant Fluxus palikimą.

— Jau kokie dveji metai prieš mano langus, ant mūro tvoros, neblunka J. Mačiūno grafikai būdingu šriftu užrašytas žodis „Fluxus“. Tokį pat ženklą pastebėjau ir senamiestyje, daugelyje kitų Vilniaus vietų. Dailininkas Kęstutis Grigaliūnas vieną šeštadienį skvere priešais „Vartų“ galeriją pastatė Jurgio Mačiūno, „žingsniuojančio“ ant kojų, statulą. Prieš kelis metus nuo Užupio tilto Vilnelėje vėlgis su fluxiškais žaidimais buvo „laidojami“ Tomo Venclovo iš New Yorko parvežti Jurgio Mačiūno palaikai — indas su vandeniu, pasemtu iš Atlanto New Yorko pakrantė New Yorke, kur po jo kremacijos — buvo išpilti Mačiūno pelenai.

Tai ar Fluxus mirė, pasibaigė, ar vis dėlto dar tebegyvuoja? Ar skulptorius Mindaugas Navakas būtų sukūręs „Kablį“, dailininkas Kęstutis Grigaliūnas — savo pokštus-žaidimus „12 dėžučių“ arba kūrinį „Nr. 37“, jei nebūtų buvę Fluxus judėjimo?

— Fluxus tąsa šiuolaikinėje kultūroje lygiai taip daugialypė, kaip ir nepaneigiama, kaip tie ženklai Vilniaus gatvėse. Ne tik čia minėti lietuvių dailininkai, bet ir daugybė menininkų visame pasaulyje skelbiai tęsia postmodernizmą ir Fluxus naujojo meno idėjas ir naudojasi šiuo vardu, naudojasi visa Fluxus simbolika ir palikimu. Ir kartais niekas iki galo nesutaria, kas yra Fluxus, kas yra Fluxus menininkai ir ką jie turi daryti, kad tokie būtų. Dėl

viso to nuolat ginčijasi netgi senoji fluxistų karta, Dick Higgins, paskui Ken Friedman sudarė sąrašus Fluxus kriterijų, kuriais vadovaujantis galima išskirti labiausiai fluxistiškus darbus. Labai didelė dalis šiuolaikinio meno daugiau ar mažiau atitinka šiuos kriterijus. Vienas linksmiausių klausimų, susijusių su Fluxus pabaigos tema — ką pamanytų pats Jurgis Mačiūnas, matydamas, kas dabar daroma po Fluxus vardu?

Be visų tų, kurie naudoja Fluxus simboliką, palikimu, yra daugybė menininkų, kurie naudoja šio judėjimo suteiktą laisvę. Fluxus paprastumas atvėrė kelią daugumai galimybių.

— Kokie renginiai numatomi Jurgio Mačiūno 70 metų sukakčiai?

Kęstutis Grigaliūno statulą, Sauliaus Dirsės piešimo ant asfalto akciją prie tos pačios Vartų galerijos galima priskirti Jurgio Mačiūno suaktyvintiems renginiams, nors šių dailininkų kūryba visuomet buvo persipynusi su Fluxus. Šiauliuose lapkričio mėnesio gale rengiama didelė tarptautinė pašto meno paroda ir konferencija, skirta būtent Fluxus pradininko jubiliejui. J. Mačiūno gimtąjame mieste — Kaune, o taip pat Vilniuje veikia J. Mačiūno muziejai-kabinetai. Tai vienur, tai kitur vyksta su Fluxus vardu susiję kitokie renginiai. Išeivijai galbūt svarbiausia būtų iki gruodžio antrosios pusės New Yorko galerijoje „Art and General“ veikianti paroda „Mr. Fluxus“, skirta J. Mačiūno pėdsakų šiuolaikiniam mene paieškoms. Be niujorkiečių, šioje parodoje numato dalyvauti ir bent penki dailininkai iš Lietuvos — jau minėtas Saulius Dirsė, Linas Jablonskis, Gintaras Makarevičius, Darius Mikšys ir sunkiai apibrėžiama menininkų organizacija „So Called Records“, kurios pavadinimas lietuvių kalba verčiamas kaip *Kiti įrašai*. Jau vien tai, kad minėtai New York parodai iš anksto skiriama nemažai dėmesio, rodo, kad J. Mačiūnas, atrodo, svarbus ne tik, pavyzdžiui, man, ir kad menas pasaulis iki šiol, sąmoningai ir nesąmoningai, yra persisunkęs tuo Fluxus požiūriu, *fluxattitude*.

Genovaitė Brilinkėvičienė ir jos dukra Regina Giedrienė, padovanojusios muziejui fotografo V. Bacevičiaus nuotrauką ir kitų eksponatų iš jo palikimo.

Karo kryžius, Tuniso kautynių medalis.

Šios dovanos (apie 100 vietų) padarė nemažą dabartinio skautijos rinkinio pradį.

— Kaip užsienio lietuvių sužino apie muziejaus rinkinius, tai, kad laukiama kiekvieno, turinčio ką pasiūlyti?

Nukelta į 4 psl.

1964 m. Robert Watts padarytu pašto ženklų „Fluxpost“ detalė.

Rasa Arbaite parodoje, suruoštoje Los Angeles, CA.

Šviesus M. Macijauskienės žvaigždynas

Rudenį virš Kačerginės mirguliuoja sidabrinis žvaigždynas. Lyg jo atspindys Nemune gimtosios kalbos šviesa sklinda iš V. Mykoliaičio Putino, J. Biliūno, P. Mašiotos kūrybos. Čia jie paliko ne tik gilius kūrybos ir gyvenimo pėdsakus, bet dovaną Kačerginei naują vardą. Ji skambiai vadinama — literatūrine.

Kultūros istorikė, rašytoja, poetė Marija Macijauskienė, lyg krentančias žvaigždes, daugelį metų nenuilstamai rinko kultūros blyksnius, akimirkas. Ši rudenį savo kūrybinį literatūros derlių atvežė imliams Kačerginės literatūros mylėtojams. Šlamejo memuarų puslapiai, aidėjo poezijos posmai iš 13 autorės kūrybos knygų. Pažintis su spalvingomis literatūros asmenybėmis prasidėjo jų kalbos ypatumo pristatymu: „Labai trapi, emocionali J. Biliūno kalba“, pastebėjo M. Macijauskienė. „Vienas žodis, viena frazė kaip deimantas!“, — tokia autorės kurso draugo Justino Marcinkevičiaus literatūrinės kalbos charakteristika. Ir protrakis: „Mūsų pasiūtes lituanistų kursas! Išalkę mokslo, šviesos, pasiryžę gimtajai žemei atiduoti visas jėgas... visi atėjome į universitetą jau pradėję rašyti“. Taip poezijos knygoje *Lyg visa Lietuva kultūros istorikės pasakojimai, fotografijos, laišakai iš Lietuvos rašytojų, kompozitorių, aktorių, dailininkų gyvenimo*.

Autoriniame vakare dalyva-

Rašytoja poetė Marija Macijauskienė ir jos kūrybą pristatęs poetas Robertas Keturakis.

ves, poetas R. Keturakis apžvelgė M. Macijauskienės kūrybos lauką. Jame ypač pagarbiamai buvo sutiktas gimtosios kalbos, tėviškos žemės jautimas, atplaukiantis iš pasakas sekančios motinos lūpų, Suvalkijos krašto tautosakos ritmų. Ši pasaulėjauta leido iš savo kūrybą subėgti patiems sraunaušiams kalbos upe-

liams. R. Keturakis akcentavo neišsėmiamus mūsų kalbos klodus P. Orintaitės kūryboje: „Tokia turtinga, tokia žodinga, kad lig šiol stovi apstulbęs“. M. Macijauskienė atsiminimų knygoje *Lyg anglų pelenus* pagarbiamai prisiliecia prie panevinių dukros P. Orintaitės kūrybos.

Pačios M. Macijauskienės kalbos žavesį pajutome, klausdamiesi aktorės Laimos Rupšytės Strazdauskienės eilių iš lyrikos knygos *Kaip riksmas prabėgantis medžių viršūnėm*. Gerumo banga nuvilnijo klausantis J. Gruodžio konservatorijos studentų D. Račiaus, D. Steponavičiaus, V. Radzevičiaus birbinių melodijų. Vakaro „Iš to paties žvaigždyno“ metu rašytojos Marijos Macijauskienės dėka buvo tarsi iš naujo atrasti Vincas Mykolaitis Putinas, Jonas Biliūnas, Pranas Mašiotas, Justinas Marcinkevičius, Petronėlė Orintaitė, Sergejus Jeseninas. Dėkingumo kibirkštėlės kačerginiečių akyse buvo skirtos autoriui už su meile išsaugotą kultūros atmintį.

Lai amžinai virš mūsų tarytum sietuva šviečia Marijos Macijauskienės kūrybos žvaigždynas.

L. Sinkevičienė

Nuo praeities nepabėgsi

Juo, labiau, jei esi dailininkas, — praeitis nuolat žygiuoja iš paskos. Ir, jei paprašytas, sutinki surengti vienadienę savo kūrybos parodą, atsiųgti į mielą praeitį ir iš turimų sankaupų tempi tai, kas dar liko geriausio.

Praeities darbai buvo labai parankūs Rasai Arbaitei, kai Los Angeles ateitininkai paprašė surengti jos dailės parodą spalio 28 dieną Šv. Kazimiero salėje. Kaip tik tie, prieš keliolika metų sukurti, didesnio formato, pusiau abstraktūs ekspresionistiniai paveiksai, su fovistinių spalvų žėrėjimu, ir suteikė parodai svorį. Tada Rasa (toks dabar jos profesinis vardas) buvo menininkė pasiruošusi nepaklusti malonėms stereotipams, bet drąsiai kurti kažką naują, išpūdingą. Tam ji pakankamai turėjo laukus įgimto talento. Ir entuziazmo.

Gimė Detroite. Su tėvais, architektu Edmundu Arbu ir rašytoja Ale Rūta, seserimi ir broliu 1958 metais atsідūrė

Santa Monica, Calif. Aštuonerių metų budama, surengė pirmą parodą. Meno profesoriai stebėjosi jos neeiliniu pojūčiu menui: gebėjimu išsižūrėti į gamtą ir regimus objektus savitai perkurti paveikluose, improvizuoti. Vienas profesorius pavadino ją „prodigy“. Dailės dėsnius studijavo Long Beach universitete. Ėmė reikštis kaip grafikė, tapytoja, knygų iliustratorė. Turėjo ar ne per 30 solo parodų, dalyvavo 10-ye grupinių. Jos paveikslus yra išsigiję privatus amerikiečiai, bendrovės, žymūs viešbučiai, tautpymo įstaigos, mokslo ir pramonės muziejai. Jos piešinius spausdino keli amerikiečių ir lietuvių žurnalai. Žodžiu, meno baruose dirbo visapusiškai. Ir taip ilgaiui nukrypo į pragmatiskąją pusę, kurioje galima pelnyti duoną. Entuziazmas nepriklausomai originaliai grafikai ir tapybai prigeso.

Manau, be reikalo Rasa į savo ankstyvesnius vaikiškus

darbus žiūri skeptiškai, neseniai juos pavadinusi „kleckais“. Postmodernizme bet kiek patiekalai atsiduria galerijose ir sulaukia liaupsų, net filosofinių analizų. Ir dabartinis Rasos praktiškasis amatas irgi yra susijęs su daile. Ji pasidarė gera dizainerė — pagal užsakymus kuria gyvenamam namo ir išorės — kiemo, gėlynų, sodo — estetiką, anot jos, namų atmosferos ir aplinkos grožio vienetą. Parodoje galima buvo pavartyti didžiulį tokių atliktų projektų albumą. Juos erdviau iškabinus, būtų kur kas patogiau žiūrintiems. Ir išpūdingiau.

Neseniai su malonumu skaičiau Lietuvoje leidžiamo žurnalo *Stilius* bendradarbių Laimo Žiūkienės-Lavastės pokalbį su Rasa. Čia idomiai su iliustracijomis aptariamas jos šiuometinis monumentalus projektas verslininko Juozo Kazicko Vilniuje restauruoto namo, primenančio dvaro rūmus, išpuošimą — vidaus ir kiemo. Pašnekėsyste išaiškėja Rasos darbo metodas: išlaikyti emocinį ryšį su žmogumi-uzsakovu, surasti jam ir jai arti-

mo grožio derinius. Tai nėra kokia naujovė. Antikos ar Renesanso laikais dailininkai stengdavosi įtikti mecenatui. Nėra tai lengva, bet ir ne itin sunku, jei nesi pasišovęs šokiruoti žmogų su jam nepatinkančiais kurjuzais. Iš dalies pasiduodama laikmečio vėjams, Rasa nei kiek nesivaržo į projektų kompozicijas įterpti didokas praeities šedevrų imitacijas. Visa, kas tinka, prisideda prie visumos grožio. Pravartu pabrėžti ir jos subtilumą tapyti gėles. Jų yra daug projektuose. Deja, parodoje ji neišstatė pačių geriausių pavieniųjų gėlių paveikslų. Kad ir to 1989 m., Brentwood galerijoje regėto, „Mados dangus“ (lelijų), ar tu, puošiančių tėvų svetainę. Atseit, į ekspoziciją visko nesugubėsi.

Pastaruoju laiku Rasa domisi ir fotomenu. Kai matai vieną ir kita tema surenkamas nuotraukų serijas, lyg ir girdi įvairiai apie save kalbančius vaizdus: debesų, lietuvių kaimo pastatų, vidaus įrangos, daiktų... Žiūri ir mokaisi: fotografijos daug pasako.

Pranas Visvydas

Anatolijus Kairys

PASKUTINĖ MARGIRIO KALBA

Artinas siaubas — žvėrys ir plienas,
Mes pražūsim jų nasruose!
Pasiruoškite kovai, pilėnai,
Arba mirčiai ugnies liepsnose.

Paramos mes nelaukim iš nieko,
O vergais — niekad, niekad!
Te ugnis kuo plačiau nusidriekia —
Mirtimi mes įveiksime juos!

O kai mūšis jau bus pasibaigęs —
Su liepsna mes pakilsim aukštai!
Ir žygiuosim per amžiną laiką
Kaip nemarus tėvų pelenai.

UŽSIENIO LIETUVIŲ DOVANOS LIETUVOS MUZIEJUI

Atkelta iš 3 psl.

— Siunčiame laiškus įvairių valstybių lietuvių bendruomenėms ir atskiriems žmonėms. Anglijoje labai padėjo rašytojas Kazimieras Barėnas, Europos lietuvių išspausdinęs straipsnelį, parengtą pagal muziejaus laišką. Po šio kreipimosi atsiliepė ne vienas Anglijos lietuvis. Steponas Vaitkevičius atsiuntė J. Basanavičiaus skautų draugovės pokario metų Vokietijoje fotografijų bei asmeninių dokumentų, Juozas Maslauskas — fotografijų ir leidinių iš Europos skautų veiklos.

Šiomet Steponas Vaitkevičius vėl atsiuntė dovanų — dvi skautiškas palaidines. Viena jų ypač unikali — pasiūta 1945 m. Vokietijoje. Siuntoje buvo paties S. Vaitkevičiaus Lietuvos skautų sąjungos Europos rajono vado (1981-1990) apdovanojimai.

Kaupiant skautijos rinkinius, daug pagelbėjo Anglijoje ir JAV viešėjusi vilnietė, Lietuvos skautų organizacijos atkūrėja, vyr. skautininkė Aliana Dvoretienė. Ji perdavė ne vieną dovaną. Per ją gavome *Skautų aidą* 1934-1940 m. komplektą. O Kazimieras Barėnas šią vasarą atsiuntė dešimt leidinio *Lithuania* numerių (1984-1993) kopijų. Leidinį angliskai kalbančiam lietuvių jaunimui parengė Marija Barėnienė.

— Ka pirmiausiai minėtumėt iš šių metų dovanojimų?

— Pirmiausia paminėsiu Cleveland, OH gyvenusio ir 1998 m. mirusio lietuvių skautų veikėjo Vlado Bacevičiaus palikimo sugrįžimą į

tėvynę. Jį muziejui perdavė velionio sesuo kaunietė Genovaitė Brilinkevičienė ir jos dukra Regina Giedrienė. V. Bacevičius skautų organizacijai priklausė nuo 1930 m. Vėliau, gyvendamas išsivijioje, fotografavo skautų sueigas, fotografijas spausdino *Drauge* ir kituose lietuvių leidiniuose. Pats apdovanotas Lelijos, Padėkos ordinais, turėjo įvairių pareigų skautų organizacijoje. Per ilgus veiklos dešimtmetus kruopščiai sukaupė daugybę fotografijų, ženklų, emblemų, atvirukų, vokų, pašto ženklų. Visa tai (apie 1,000 vienetų) bus saugoma muziejuje, eksponuojama parodoje, tyrinėjama. Mūsų numizmatų labai susidomėjo dviem šimtais ženklų, prisegtų prie Vlado Bacevičiaus šiaudinės skrybėlės. Bet jų nenuimsime, saugosime kartu su skrybėle. Kolekciijoje yra sidabrinis šaukštelis, atsivežtas iš Lietuvos, tarnavęs V. Bacevičiui iki pat mirties jo kukliuose namuose Dievo Motinos parapijos pensionate Clevelande.

— Neseniai Vilniaus Rotušėje fotografijų parodą „Čikagos lietuviai“ surengęs Jonas Tamulaitis taip pat lankėsi muziejuje su dovanomis?

— Taip, Jonas Tamulaitis, atvykęs į Vilnių rengti parodos, dovanavo muziejui 160 fotografijų, kuriose įamžinti Čikagos lietuvių gyvenimo vaizdai, politiniai įvykiai, įžymūs Lietuvos žmonių viešnagės. Tai ne pirma J. Tamulaitio dovana. Susirašinėjome ir anksčiau, jau buvome gavę pluoštą fotografijų, kuriose užfiksuoti ir skautų renginiai, nes autorius taip pat yra skautų veiklos dalyvis.

— Minėjote Kanados lietuvių Antano Suprono pa-

varde. Ar jo dovanos irgi skautiškos?

— Antano Suprono dovanos susijusios su sportine veikla. Pernai per savo seserį, kaunietę Budreikienę, perdavė pabėgėlių stovykloje Vokietijoje laimėtų varžybų diplomų ir Kanados lietuvių sportinių leidinių. O šiemet nustebo, kai pats atnešė keliasdešimt fotografijų iš Hanau išvietintųjų asmenų stovyklos „Perkonų“ sporto klubo veiklos.

— Išsiviję lietuviai, matyt, tikisi, kad tai, ką jie dovanuoja, ne vien gulės fonduose, bet laikas nuo laiko bus eksponuojama parodoje?

— Nemažai eksponatų ir dabar yra ilgalaikėse parodose. 1995 m. buvo surengta paroda „Išsiviję perkeltųjų asmenų stovyklose“. Ji paskatino užsienio lietuvių bendrauti su mūsų muziejumi. Dabar galvojama apie parodą, skirtą didžiosios emigracijos bangos (1944) 60-osioms metinėms. Tai bus 2004 metais.

— Gal, kaupiant rinkinius, kurio nors laikotarpio eksponatų labiausiai stinga, norint visapusiškai atspindėti vieno ar kito laikotarpio lietuvių emigracijos veiklą?

— Jeigu apie Lietuvos skautų sąjungą turime sukaupę nemažai muziejinės medžiagos, tai apie kitą didelę jaunimo organizaciją — Ateitininkų federaciją, atgaivintą tremtyje 1945 m. rudenį, žinių tėra labai mažai. Taip pat nedaug fotografijų, dokumentų teturime apie Lietuvos sąjungos, VLIKo, Raudonojo kryžiaus, Lietuvos tremtinių bendruomenės ir įvairių partijų bei profesinių draugijų (rašytojų, dailininkų, žurnalistų, teisininkų, paštininkų ir t.t.) veiklą, ypač pokario Vokietijoje. Šios tematikos rinkinių laukime iš tų, kurie galbūt ką nors išsaugojo, paveldėjo iš tėvų ar senelių.

— Prašyčiau priminti pavardes tų žmonių, kurie artimai bendrauja su muziejumi ar anksčiau perdavę ypatingos svarbos rinkinius, atskirus eksponatus?

— Artima muziejaus bičiulė yra iš JAV į Lietuvą sugrįžusi, Vilniuje gyvenanti Ona Mikulskienė. Ji dovanuoja garso įrašus, bylojančius apie šio meninio kolektyvo įkūrėjo Alfonso Mikulskio ilgąmetę muzikinę veiklą, čiurlionių koncertus

Vokietijoje, vėliau JAV. O Mikulskienė ir dabar vis ką nors nauja padovanoja, nes namuose turi jai brangių, daug ką primenančių daiktų. Ji pati buvo ansamblio kanklių orkestro vadovė, šaulių sąjungos veikėja. Jau gyvendama Lietuvoje išleido knygą *Čiurlionio ansamblis. 1940-1949*, parengtą pagal savo dienoraščių. Ponia Ona Mikulskienė kupina norų ir energijos tolesniems darbams.

Visada su dėkingumu minime šviesaus atminimo fotografą Vytautą Augustiną, kuris vienas pirmųjų susisieko su muziejumi, grįžęs iš JAV perdavė 500 prieškarinio Lietuvoje ir pokario pabėgėlių stovyklose fotografuotų negatyvų. Iš jų surengė jubiliejinę autoriaus fotografijų parodą. Vytautas Augustinas mirė 1999 m. rudenį Vilniuje, palikęs neįkainojamos vertės kolekciją, kuri ir po daugelio metų domins ne tik istorikus ar fotografus.

Turime neseniai JAV mirusio Jurgio Gimbuto dovanotų istorinių fotonegatyvų, kuriuose įamžintas gyvenimas pabėgėlių stovyklose, atsisveikinimo su gimtine akimirkos.

— Muziejaus fondas vadinamas „Tremtis ir išsivijimas“. Ar tai reiškia, kad emigracija ir Sibiro tremties laikomos tuo pačiu reiškinium? Vargu, ar Sibiro vargus patyrę, lagerių siaubą regėję, žmonės sutiktų su tokiu vertinimu, nes tiek anksčiau, tiek ir dabar vienu bei antru gyvenimo sąlygos labai skirtingos?

— Muziejus, kaupdamas rinkinius, iš šios reiškinio žiūri kaip į neatskiriama visos Lietuvos istorijos dalį ir nesima vertintojo, kas daugiau išgyveno, vaidmens. Savo sunkią lemtį teko išgyventi ir vieniems, ir antriems.

— Kur turėtų kreiptis užsienio lietuviai, norintys perduoti Lietuvos nacionaliniam muziejui savo ar tėvų, senelių paliktus rinkinius, daiktus, fotografijas?

— Lietuvos nacionalinio muziejaus adresas Vilniuje — Arsenalo g. Nr. 1. Galima kreiptis laišku, skambinti telefonais 62-77-74, 61-76-12, 60-96-58 arba tiesiog ateiti, viešint gimtajame krašte. Kiekvienam būsimas dėkingi.

— Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi
Jadvyga Godunavičienė

M. Macijauskienės kūrybą skaito aktorė Laima Rupšytė-Strazdauskienė.

R. Saknio nuotrauka.